

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Орлов Ігор, Бачо Роберт

д.е.н., проф., професор кафедри економіки, Закарпатський угорський інститут імені
Ференца Ракоці II,

к.е.н., доц., завідувач кафедри економіки, Закарпатський угорський інститут імені
Ференца Ракоці II.

В статті проаналізовано основні показники функціонування малого бізнесу в Україні, видалено фактори, що впливають на його розвиток. Зроблено висновок про те, що державна підтримка малого бізнесу повинна стати одним з основних напрямів економічної політики уряду України з метою стабілізації та покращення економічного розвитку та соціально-політичної стабілізації суспільства.

АБСТРАКТ

A cikkben elemzésre kerültek az Ukrainában működő kisvállalkozások főbb teljesítménymutatói, kiemelve azon tényezőket, melyek a kisvállalkozások fejlődését befolyásolják. Megállapítást nyert, hogy Ukrajna gazdaságpolitikájának egyik fő irányvonalává kell, hogy váljon a kisvállalkozások állami támogatása a gazdasági fejlődés, illetve a társadalmi és politikai stabilizáció végett.

Постановка проблеми. Сучасна практика господарювання і світовий досвід показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія великих, середніх і малих підприємств та їх оптимальне співвідношення. Малий бізнес, що постійно змінюється, є найбільш динамічним елементом структури народного господарства.

Малі підприємства достатньо швидко займають сфери діяльності, в яких не захищений великий бізнес, що в значній мірі допомагає подолати стагнаційні явища в економічній системі країни. Від розвитку підприємств малого бізнесу залежить функціонування економіки країни в цілому, однак в Україні малому підприємству поки що не приділяється належної уваги, не розроблена чітка стратегія регулювання та не обґрунтована програма розвитку цієї форми господарювання,

недосконалою є система фінансування та матеріально-технічного забезпечення становлення і розвитку малого бізнесу, невідпрацьованими залишаються правові й організаційні питання діяльності мікрофірм. Тому для розширення сектору підприємств малого бізнесу та їх стійкого розвитку в умовах економічної ситуації країни дуже важливим є аналіз факторів, що впливають на ефективне функціонування малого бізнесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною та практичною базою дослідження особливостей функціонування та напрямам державної політики підтримки і розвитку малого бізнесу є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема З. Варналій, В. Геєць, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, М. Долішній, М. Єрмоленко, М. Журавльова, В. Карсекін, І. Комарницький, М. Крупка,

С. Ксьондз, С. Мочерний, Ю. Ніколенко, М. Чумаченко, А. Чухно та інші. Враховуючи значні теоретичні розробки проблеми функціонування і розвитку малого бізнесу в Україні на даний час залишаються актуальними.

Незважаючи на широке коло наукових досліджень щодо розвитку та державної політики підтримки малого бізнесу в Україні, ці питання залишаються актуальними, особливо в посткризовий період на шляху євроінтеграції України.

Метою статті є визначення чинників, які негативно впливають на його розвиток, та запропонування шляхів подолання негативних факторів малого бізнесу в сучасних умовах господарювання. Об'єктом дослідження є малий бізнес як структурний елемент сучасного ринкового господарства.

Виклад основного матеріалу. Найбільш важливою складовою в сучасній структурі національного господарства розвинених країн є малий бізнес. Цей сектор економіки історично і логічно відіграв роль необхідної передумови створення ринкового середовища.

Малий бізнес – це самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та фізичних осіб-підприємців, яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку. Фактично, це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу. Суть та значення малого бізнесу полягають у тому, що він є провідним сектором ринкової економіки; складає основу дрібнотоварного виробництва; визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну

характеристику ВВП; здійснює структурну перебудову економіки, швидку окупність витрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживацькими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізацію інновацій, додаткові робочі місця; має високу мобільність, раціональні форми управління; формує нову верству населення – підприємців-власників; сприяє посиленню конкуренції, зменшення рівня монополізму.

Розвиток малого підприємництва є досить нерівномірним у територіальному розрізі України. Показники кількості малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення за регіонами досить суттєво відрізняється. Це можна пояснити регіональними відмінностями у розвитку видів економічної діяльності.

На ринку України домінує так звана моноцентрична концентрація малого бізнесу. До групи регіонів, де в обласних центрах функціонує близько 80% малих підприємств, входять Київська, Харківська, Херсонська та інші області. Переважаюче положення моноцентричної концентрації малого бізнесу в Україні сьогодні зумовлене, кращим розвитком інфраструктури регіональних центрів і нерозвиненістю в регіонах юридичних, навчальних та довідково-інформаційних служб відповідного спрямування.

Таблиця 1. Основні показники функціонування малого бізнесу в Україні у 2010–2014 рр.

Показники	Значення показника по роках					Зміна 2014/2010	
	2010	2011	2012	2013	2014	Абс.	%
Кількість суб'єктів малого підприємництва (од.)	2162004	1679902	1578879	1702201	1915046	-246958	-11,4%
<u>малі підприємства</u>							
усього, одиниць	357241	354283	344048	373809	324598	-32643	-9,1
відсотків до загальної кількості суб'єктів	16,5	21,1	21,8	22	16,9	0,4	2,4
на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	78	77	76	82	76	-2	-2,6
<u>фізичні особи-підприємці</u>							
усього, одиниць	1804763	1325619	1234831	1328392	1590448	-214315	-11,9
відсотків до загальної кількості суб'єктів	83,5	78,9	78,2	78	83,1	-0,4	-0,5
на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	394	290	271	292	370	-24	-6,1
Кількість зайнятих працівників							
Суб'єкти малого підприємництва	4958,6	4442	4285,2	4291,2	4115,2	-843,4	-17,0
<u>малі підприємства</u>							
усього, тис. осіб	2164,6	2091,5	2051,3	2010,7	1686,9	-477,7	-22,1
відсотків до загальної кількості зайнятих працівників	43,6	47,1	47,9	46,9	41	-2,6	-6,0
<u>фізичні особи-підприємці</u>							
усього, тис. осіб	2794	2350,5	2233,9	2280,5	2428,3	-365,7	-13,1
відсотків до загальної кількості зайнятих працівників	56,4	52,9	52,1	53,1	59	2,6	4,6
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)							
Суб'єкти малого підприємництва	779197,8	807777	916287,2	933717,7	981300,1	202102,3	25,9
<u>малі підприємства</u>							
усього, млн.грн.	568267,1	607782,4	672653,4	670258,5	705000,5	136733,4	24,1
відсотків до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	72,9	75,2	73,4	71,8	71,8	-1,1	-1,5
<u>фізичні особи-підприємці</u>							
усього, млн.грн.	210930,7	199994,6	243633,8	263459,2	276299,6	65368,9	31,0
відсотків до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	27,1	24,8	26,6	28,2	28,2	1,1	4,1

Джерело: Складено та розраховано авторами на основі даних Державної Служби статистики України.

За останні роки малі підприємства України за більшістю видів економічної діяльності завершили свою господарську діяльність з від'ємним фінансовим результатом. Вітчизняні науковці низьку прибутковість пов'язують з надмірною багатопрофільністю малих підприємств. З цих позицій вони не витримують конкуренції, характеризуються меншою стабільністю, оскільки

диверсифікація вимагає високої маневрності у використанні фінансових ресурсів.

Фактори, що перешкоджають розвитку малого бізнесу в Україні, є такі:

1. Надмірне державне регулювання, наявність численних правил і процедур, передбачених нормативними

актами, гальмують розвиток підприємництва.

2. Труднощі ліцензування та реєстрації, часто при цьому використовуються послуги посередників чи юридичних фірм через неможливість пройти самостійно всі процедури. Наприклад, у США процедура реєстрації нового малого підприємства триває до 5 годин, тому в цій країні щорічно за середньостатистичними показниками створюються більше 300 тисяч нових підприємств.
3. Фіскальні проблеми, незадовільна система оподаткування, високі податкові ставки, велика чисельність різних податків, часті зміни звітів, дефіцит грошей в державі й економічна криза, накопичення внутрішньої і зовнішньої заборгованості України не дають послабити податковий прес. Наслідком цього є перехід суб'єктів ринку до тіньового сектора, що складає майже половину ВВП.
4. Через великі процентні ставки банківської системи та відсутність грошей для банків кредити використовуються обмежено.
5. Недобросовісна конкуренція, що проявляється через: корупцію державних контролюючих органів; фальсифікацію інформації про товари конкурента, наклепи, підрив репутації; технологічний та промисловий шантаж, копіювання технологій, використання торгових марок, упаковки конкурента; навмисне зниження цін; фізичні погрози, рекет.
6. Низький професійний рівень кадрового складу, відсутність знань в галузі фінансового права, невизначеність прав

та соціального захисту, порушення прав на гідну оплату праці, недостатня компетентність в управлінні фірм, некомпетентність страх ризику тощо.

Основними шляхами подолання негативних факторів малого бізнесу в сучасних умовах господарювання можуть стати:

- державна підтримка (правове, фінансове, інформаційне та інше забезпечення);
- міжнародна допомога (фінансова, технічна, у підготовці кадрів);
- інтеграційна підтримка через субпідряд, франчайзинг, лізинг тощо;
- кооперування та самоорганізація малого бізнесу на політичних та економічних засадах, а саме: спілки, асоціації, громадські об'єднання, кооперативи, мережі тощо;
- професійна підготовка та ефективне управління кваліфікованими кадрами.

Висновки та перспективи досліджень.

В сучасних умовах таких умов для розвитку малого бізнесу в Україні необхідно враховувати особливості діяльності малого бізнесу, його переваги та недоліки, поточні потреби малих підприємств для формування ефективної системи державної політики підтримки і розвитку малого бізнесу, що повинна складатися з поєднання та комбінування різних форм і методів регулювання і підтримки малого бізнесу в сучасних умовах господарювання. Державна підтримка малого бізнесу повинна стати одним з основних напрямів економічної політики уряду України з метою стабілізації та покращення економічного розвитку та соціально-політичної стабілізації суспільства.

Список використаних джерел

- Варналій З.С. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку : стан та перспективи / З.С. Варналій // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 4. - С. 64-73.
- Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку / В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 1 (91). - С. 59-63.
- Дем'янчук О.І. Формування підприємництва нового типу в системі самозайнятості України // Економіка і бізнес. — № 2. — 2004. — С. 38—42.
- Дрига А.С. Стратегічне управління розбудовою малого підприємництва в Україні. // Вісник КНТЕУ. — 2006. — № 4. — С. 16—18.
- Лиганенко Л. Стратегія державної підтримки підприємницької діяльності в Україні // Вісник КНТЕУ. — 2006. — № 4. — С. 9—10.
- Малий бізнес: закордонний досвід [Електронний ресурс] /Національний інститут системних досліджень проблем підприємництва. - Режим доступу: http://www.nisse.ru/business/article/article_1141.html.
- Шабринська Н. Мале підприємництво в системі економіки. — Режим доступу: <http://www.personol.in.ua/article.php?ida=287>.